

Η Αριστερά μπροστά στην απόσχιση της Καταλονίας

Του Γιάννη Παπαδημητρίου

Η αυταρχική εκτροπή της δεξιάς κυβέρνησης Ραχόϊ απέναντι στο δημοψήφισμα για την καταλανική ανεξαρτησία - μεταξύ των άλλων με ποινικές διώξεις, συλλήψεις, διαλύσεις συγκεντρώσεων, κατασχέσεις ψηφοδελτίων και εφημερίδων και ηλεκτρονικό μπλοκάρισμα -, εκτός των άλλων, έχει προσφέρει μια πρώτης τάξεως ευκαιρία στις δυνάμεις της Αριστεράς, και στην Ισπανία και στην υπόλοιπη Ευρώπη, να στρέψουν τα πυρά τους εναντίον του Ισπανού Πρωθυπουργού και να ξεφύγουν από την αμηχανία της τοποθέτησης πάνω στην ουσία του δημοψηφίσματος. Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι Podemos με την θέση τους «ναι σε συναινετικό δημοψήφισμα (κάτι ωστόσο που είχε αποκλείσει ο Ραχόϊ από την αρχή) - όχι στην απόσχιση της Καταλονίας», πράγμα που έχει προκαλέσει τη διαφοροποίηση του αδελφού κόμματος Podem στην Καταλονία. Σε μια ανάλογη περίπτωση στις αρχές της δεκαετίας του '90, στο ξεκίνημα δηλαδή της Γιουγκοσλαβικής κρίσης και σε μια περίοδο έντονου προβληματισμού για το εθνικό ζήτημα, είχα παρακολουθήσει την ομιλία ενός στελέχους, τότε, του NAP, ο οποίος δεν δίστασε να επαινέσει τη στάση αρχών της Ρόζας Λούξεμπουργκ, η οποία, αν και πολωνικής καταγωγής η ίδια, είχε ταχθεί κατά της ανεξαρτησίας της Πολωνίας. Αν και ο ομιλητής απέφυγε να απαντήσει στην ενοχλητική παρατήρηση από το ακροατήριο «καλά, από όλο το έργο της Λούξεμπουργκ μόνο αυτό βρήκατε να δεχτείτε ; », είναι αλήθεια ότι η θέση της ακολουθεί με συνέπεια την παράδοση του Μαρξ και του Έγκελς, οι οποίοι ήταν αντίθετοι με την ανεξαρτησία των σλαβικών βαλκανικών χωρών αλλά και της Ελλάδας κυρίως για λόγους πολιτικής στρατηγικής, εκτιμώντας δηλαδή ότι η διάλυση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας θα δώσει ευκαιρία παρέμβασης στην τσαρική Ρωσία, τον χωροφύλακα τότε της αντιδραστικής Ευρώπης. Ήταν ο Λένιν κυρίως, που έκανε τον κρίσιμο διαχωρισμό ανάμεσα σε κυρίαρχα και καταπιεσμένα έθνη και υποστήριξε, όπως από την άλλη πλευρά αλλά με τον ίδιο ζήλο ο Πρόεδρος των ΗΠΑ Ουίλσον, την υπόθεση της εθνικής αυτοδιάθεσης έως και της απόσχισης από το κράτος προέλευσης. Ακόμη περισσότερο ειδικεύθηκαν στο θέμα οι εκπρόσωποι του ρεύματος του αυστρομαρξισμού ενώ και ο ίδιος ο Στάλιν, γράφοντας μάλλον το αξιοπρεπέστερο έργο της καριέρας του ως συγγραφέα, αντιμετώπισε θεωρητικά το εθνικό ζήτημα, αν και το βασικό του πρόβλημα ήταν, ποιες από τις 100 και πλέον εθνότητες της Σοβιετικής Ένωσης δικαιούνταν να αποκτήσουν το στάτους του έθνους. Έλυσε το πρόβλημα αυτό αργότερα με τον δικό του τρόπο, εξορίζοντας καμιά εικοσαριά «τιμωρημένους» λαούς, μεταξύ των οποίων και τους Έλληνες του Πόντου, στην Κεντρική Ασία. Ούτως ή άλλως ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος συντέλεσε στην επικράτηση ενός «ομοσπονδιακού» πατριωτισμού (της σοβιετικής πατρίδας κυρίως αλλά και της παρτιζάνικης Γιουγκοσλαβίας) σε βάρος πιο καθαρά εθνικών ταυτοτήτων ενώ η παγίωση της ψυχροπολεμικής ισορροπίας στην Ευρώπη δρούσε ανασταλτικά στην ανάπτυξη αποσχιστικών κινημάτων σε Δύση και Ανατολή. Η κατάρρευση όμως του 1989, σε συνδυασμό με την αλλαγή των γερμανικών συνόρων, οδήγησε στη γρήγορη διάλυση των ομοσπονδιών του «υπαρκτού», είτε αναίμακτα (Τσεχοσλοβακία) είτε με προοδευτικά αυξανόμενες συγκρούσεις (ΕΣΣΔ), στη δε Γιουγκοσλαβία πολυαίμακτα από την αρχή, καθώς αμφισβητήθηκαν τα υπάρχοντα εσωτερικά σύνορα μεταξύ των ομοσπόνδων δημοκρατιών. Την ίδια εποχή στη Δυτική Ευρώπη της εοικίτης ευημερίας μια ανάλογη συζήτηση είχε μόνο θεωρητικό χαρακτήρα και βρισκόταν εκτός ημερήσιας διάταξης. Παρ' όλα αυτά, ήδη από το 1994 ο Βρετανός ιστορικός Έρικ Χομπσμπάουμ στο βιβλίο του «Η εποχή των άκρων – Ο σύντομος εικοστός αιώνας 1914 – 1991» (εκδ. Θεμέλιο 1995), είχε προβλέψει ότι «ακόμα και χώρες, που έχουν σχετικά προβλέψιμο σύστημα διακυβέρνησης,

όπως επί παραδείγματι ο Καναδάς, το Βέλγιο ή η Ισπανία, η διατήρησή τους ως ενιαία κράτη στα επόμενα δέκα με δέκα πέντε χρόνια δεν πρέπει να θεωρείται ως βέβαιη και κατά συνέπεια δεν μπορεί να θεωρείται και ως βέβαιη και η φύση των πιθανών καθεστώτων που θα προκύψουν, αν προκύψουν». Αν και ο Χομπσμπάουμ δεν είχε συμπεριλάβει τη δική του χώρα στον κατάλογο, οι ραγδαίες εξελίξεις της τελευταίας πενταετίας, κυρίως το σκωτσέζικο και το καταλανικό δημοψήφισμα, τον έχουν επιβεβαιώσει απόλυτα. Πέραν των αντιδράσεων στο υπό «διαμελισμό» εθνικό κράτος, είναι κάθε φορά δεδομένη η επιφυλακτική έως απόλυτα εχθρική στάση του διεθνούς συστήματος απέναντι σε κάθε αλλαγή του status quo. Στη συγκεκριμένη περίπτωση είναι χαρακτηριστική η προειδοποίηση του εκπροσώπου της Κομισιόν Μ. Σχινά ότι μια ανεξάρτητη Καταλονία θα βρεθεί εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης και θα πρέπει να κάνει αίτηση ένταξης σ' αυτή. Και η Αριστερά επίσης είναι, διεθνώς, κατά κανόνα επιφυλακτική. Εκεί όμως που τρελαίνεσαι εντελώς, είναι η στάση της ελληνικής Αριστεράς ή, σωστότερα, του πλειοψηφικού της κομματιού. Δεν πρόκειται μόνο για τον συνήθη οπορτουνισμό, ο οποίος εν προκειμένω αποτυπώνεται στη γραμμή «εναντίον μεν των αποσχίσεων, επειδή τις υποθάλπει ο διεθνής ιμπεριαλισμός, εξαιρουμένων όμως όσων αποτελούν «συμφέρουσα» γεωπολιτική εξέλιξη, όπως λ.χ. η ξαφνική (το επίθετο έχει την αυτονόητη σημασία του) «αυτοδιάθεση» της Κριμαίας υπό την επίβλεψη του ρωσικού στρατού». Κυρίως είναι η ιδεολογική της ένδεια στην κατανόηση των εξελίξεων και η καταφυγή στα κλισέ. Ενώ στην ίδια τη Γιουγκοσλαβία λ.χ. δεν υπάρχει σοβαρός αναλυτής, που να μη δέχεται την πρωταρχική ευθύνη των εθνικισμών και ιδιαίτερα των πιο επιθετικών, του σερβικού κατά πρώτο λόγο και του κροατικού κατά δεύτερο, η πλειοψηφούσα Αριστερά της χώρας μας προσχώρησε από την πρώτη στιγμή στην άποψη ότι την Γιουγκοσλαβία τη διαλύουν εξωτερικοί παράγοντες - κατά σειράν το τέταρτο Ράϊχ, η Ευρωπαϊκή Ένωση, οι ΗΠΑ του Κλίντον και οι ιμπεριαλιστές γενικά. Αφήνω την ευρέως διαδεδομένη συνωμοτική θεωρία ότι οι ΗΠΑ, η Ε.Ε. αλλά και το διεθνές κεφάλαιο, ο Σόρος κλπ. δεν παύουν να κατασκευάζουν «ανύπαρκτες» εθνότητες και να απεργάζονται συνωμοσίες εναντίον των «υπαρκτών». Το ζήτημα είναι ότι η Καταλονία, όπως και οι άλλες δύο προωθημένες «αυτονομίες» του ισπανικού κράτους - η χώρα των Βάσκων και σε μικρότερο βαθμό η Γαλικία -, οι οποίες σημειωτέον μιλούν διαφορετικές γλώσσες από την επικρατούσα καστιλιάνικη, είναι κάθε άλλο παρά «ανύπαρκτη». Δεν είναι εδώ ο κατάλληλος χώρος να εκθέσω αναλυτικά την άποψή μου για το εθνικό φαινόμενο, που ναι μεν είναι κατασκευή, συνδεδεμένη με την άνοδο της αστικής τάξης και τη δημιουργία κράτους αλλά βασίζεται στην ανάδειξη προϋπαρχόντων στοιχείων - και στον αποκλεισμό άλλων. Σε γενικές γραμμές όμως συμφωνώ με την άποψη των Χαρντ και Νέγκρι («Αυτοκρατορία» εκδ. Scripta 2002) ότι «ενώ στα χέρια των κυριάρχων (ομάδων) η έννοια του έθνους υπηρετεί τη στασιμότητα και την παλινόρθωση, στα χέρια των υποταγμένων γίνεται ένα όπλο αλλαγής και επανάστασης». Η Καταλονία διαθέτει και έντονο παρελθόν αυτονομίας, ήδη από την εποχή του Καρλομάγνου, και μακράιωνα ναυτική παρουσία και επέκταση στη Μεσόγειο και ισχυρότατη αίσθηση εθνογλωσσικής ταυτότητας αλλά και οδυνηρά βιώματα εθνικής καταπίεσης από τους Βουρβόνους βασιλιάδες και κυρίως από τον Φράνκο. Η δε αφομοιωτική πολιτική του ισπανικού κράτους, ακόμα και μετά απ' τον θάνατο του τελευταίου, έχει οδηγήσει στη σταδιακή εξαφάνιση της καταλανικής γλώσσας από περιοχές της Αραγωνίας και κυρίως της Βαλένθια. Η τακτική του Ραχόϊ από την άλλη μπορεί να αποσκοπούσε στο φόβο αλλά έχει προκαλέσει την οργή. Όπως μας βεβαιώνει μια από τις κορυφαίες μορφές των καταλανικών γραμμάτων, ο Μπαλταζάρ Πορσέλ, «ιστορικά η Καταλονία ταλαντεύεται ανάμεσα στο seny και τη rauxa, τη λογική και την παραφορά» («Μεσόγειος - ταραγμένα κύματα» εκδ. Πάπυρος 2012). Για κάποιον ωστόσο, που τάσσεται εναντίον των συνόρων και υπέρ μιας παγκόσμιας ΕΣΣΔ, που έλεγε και ο Άρης Αλεξάνδρου, το προβοκατόρικο ερώτημα παραμονεύει στη γωνία : «Είσαι τελικά υπέρ ενός εθνικισμού ; ». Το δίλημμα όμως στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν τίθεται έτσι αλλά ως

επιλογή μεταξύ ενός κυρίαρχου και ενός καταπιεσμένου εθνικισμού. Και για όσους/ες δεν πείστηκαν από τη θεωρητική τους διάκριση λίγο παραπάνω, θα προσθέσω ότι και στην πράξη η πολιτική ατζέντα ακόμα και των «δεξιών» αυτονομιστών είναι πολύ πιο προοδευτική από εκείνη του κυρίαρχου κράτους. Επ' αυτού ενδιαφέρουσα είναι η τοποθέτηση της επικεφαλής του Σκωτσέζικου Εθνικού Κόμματος (SNP) Νικόλα Στάρτζεον, σε συζήτηση με την Τουρκάλα συγγραφέα Ελίφ Σαφάκ προ μηνός στο φεστιβάλ του Εδιμβούργου, ότι ο προσδιορισμός «εθνικό» στον τίτλο του κόμματος οφείλεται μόνο στην παράδοσή του και η ίδια θα προτιμούσε να αλλάξει. Η θέση αρχής είναι πως μια ένωση λαών δεν μπορεί παρά να είναι εθελούσια. Από δε την άποψη της Αριστεράς, ακόμη πιο σημαντική είναι η στράτευση του συνόλου σχεδόν των κινημάτων μιας πλούσιας κοιτίδας αλλά και των αριστερών δυνάμεων της Καταλονίας, από το ιστορικό σοσιαλδημοκρατικό ERC, που ιδρύθηκε το 1931, μέχρι τα αντικαπιταλιστικά CUP και Podem, στο στρατόπεδο της ανεξαρτησίας. Δεν υποστηρίζω ότι είναι εύκολο πράγμα η επεξεργασία μιας γενικής θεωρίας για το φαινόμενο της απόσχισης και της δημιουργίας χωριστού κράτους. Ακόμα οι εφαρμοστές του Διεθνούς Δικαίου, που δουλεύουν πολλά χρόνια πάνω στα κριτήρια εφαρμογής της αρχής της εθνικής αυτοδιάθεσης, πολύ συχνά πέφτουν σε μπελάδες. Θεωρώ όμως ότι η Αριστερά έχει στη διάθεσή της τα θεωρητικά εργαλεία, παλιά και σύγχρονα, όχι μόνο για να καταγγείλει το καθεστώς Ραχόϊ, όπως κάνουν οι διαδηλωτές σε πολλές ισπανικές πόλεις, αλλά και για να ταχθεί ανεπιφύλακτα στο πλευρό του καταλάνικου λαού και της ανεξαρτησίας. Και με τα λόγια του μεγάλου Παλαιστίνιου διανοητή Εντουάρντ Σαϊντ, σε ένα άλλο επίδικο : «Φυσικά και μάχομαι υπέρ μιας ανεξάρτητης Παλαιστίνης, ώστε να αναλάβω επιτέλους το ρόλο μου ως διανοούμενος, το ρόλο του κριτικού απέναντι στο έθνος - κράτος». Πρώτη δημοσίευση: http://papadimitriou-giannis.blogspot.gr/2017/09/blog-post_27.html?sref...